

НАЦИОНАЛНА СИСТЕМА ЗА МОНИТОРИНГ НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ (НСМБР)

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Националната Система за Мониторинг на Биологичното Разнообразие (НСМБР) представлява комплексен механизъм за проследяване и обобщаване на промените в биологичното разнообразие на Република България в дългосрочен план. Това се осъществява, от една страна, чрез целенасочени и дългосрочни наблюдения на елементите на биологичното разнообразие, съпроводени със събиране, обработка, съхранение и пренос на данни, а от друга страна – чрез система за оценка и анализ на въздействията върху биологичното разнообразие, неговото състояние и мерките, които се предприемат за предотвратяване на загубата му. НСМБР е основен инструмент в помощ при взимане на управленски решения, имащи отношение към опазването на биологичното разнообразие в България на национално ниво, като заедно с това обслужва нуждите от информация на възможно най-широк кръг потребители.

Поради сложността и обхвата на задачите, недостига (а в определени случаи и липсата) на научни данни за някои области и компоненти на биологичното разнообразие, както и недостатъчния административен и финансов капацитет, НСМБР ще се развива в съответствие с **“модел за растеж”**. Това означава, че НСМБР е гъвкава система, която може да се разширява и променя с времето – например чрез добавяне или изключване на обекти за наблюдение, както и анализ на по-късни етапи с цел корекции в приоритетите на системата.

2. ЦЕЛИ НА НСМБР

2.1. Основна цел на НСМБР

Осигуряване на информационна основа за прилагане на ефективна национална природозащитна политика

2.2. Специфични цели на НСМБР

- Системно наблюдение на елементите на биоразнообразието и процесите, влияещи върху състоянието му, с помощта на научно достоверни и практически приложими методики за събиране и обработка на данни.
- Оценка и анализ на: състоянието на биологичното разнообразие; влиянието на антропогенния фактор върху неговите компоненти; мерките, които се предприемат за предотвратяване на загубата му¹.
- Изпълнение на националното законодателство и национални стратегически документи, задълженията на страната по силата на Конвенцията за биологичното разнообразие и другите международни спогодби, към които България има ангажименти.
- Ранно предупреждение относно процеси и тенденции, водещи до увреждане и изчезване на видове и местообитания.
- Предоставяне на информация за състоянието на биоразнообразието във вид удобен за ползване от широката общественост.

¹ В краткосрочен план това е особено важно в контекста на поставената на глобално и европейско ниво цел – спиране загубата на биологично разнообразие до 2010 година.-

3. ОБХВАТ НА НСМБР

НСМБР включва:

- **Обекти на мониторинг** - определят се на трите нива на биологична организация – генетично, видово и хабитатно/екосистемно² ;
- **Схеми за мониторинг** – включват методика за мониторинг на съответния обект, места за провеждане на мониторинга и участници;
- **Информационна система** – служи за съхранение, обработка и разпространение на информацията от НСМБР;
- **Индикатори за биологичното разнообразие** – чрез тях се извършва анализът и оценката на състоянието на биологичното разнообразие.

4. ОБЕКТИ НА МОНИТОРИНГ В РАМКИТЕ НА НСМБР

Обектите на мониторинг на видово и хабитатно ниво са избрани видове от различни биологични групи и избрани типове местообитания. Те са разделени на видове и типове местообитания, чиито мониторинг трябва да започне възможно най-скоро (**приоритетни**), и видове и типове местообитания, чиито мониторинг може да започне на по-късен етап. В **Приложение 1** е представен предложеният и обоснован на експертно ниво списък от видове и типове местообитания (хабитати), като приоритетните за мониторинг видове са отбелязани със знак !³.

Предложени за мониторинг в рамките на НСМБР са както следва:

Безгръбначни животни – 252 вида, от които 74 са приоритетни

Риби – 51 вида, от които 16 са приоритетни

Земноводни и влечуги – 21 вида, от които 13 са приоритетни

Птици – 310 вида (наблюдават се чрез различни мониторингови техники, които покриват значителен брой видове; при птиците е представена 7-степенна скала на приоритетност)

Бозайници (без прилепи) – 18 вида, от които 10 са приоритетни

Прилепи – 13 вида, от които 9 са приоритетни

Гъби – 16 приоритетни вида (и допълнително наблюдение на други видове на принципа на избрани пробни площадки на територията на цялата страна)

Мъхове – 13 вида, от които 5 са приоритетни

Местообитания – 65 типа по Директивата за хабитатите и още 17 типа по Палеарктическата класификация, които нямат съответствие с кодовете по Директивата за хабитатите.

4.1. Критерии за избор на видовете

Изборът на видовете е направен на базата на стандартни критерии, формулирани от екипа експерти работили по отделните биологични групи. Тези критерии (общо 8 на брой) са изброени и накратко описани по-долу.

² Към настоящия момент НСМБР не включва обекти на генетично ниво.

³ Пълните доклади по отделните групи видове и по типовете местообитания, разработени по проекта за създаване на НСМБР, финансиран от Агенция EVD, Холандия (референтен номер PPA/03/BG/715) и изпълнен от българо-холандския консорциум Ameco Environmental Services / Bureau Waardenburg / WWF-DCP / Сдружение Природа Назаем в сътрудничество с ИАОС, се намират на разположение на Отдел "Мониторинг на земи, биоразнообразие и защитени територии" при ИАОС. Материалите по проекта са публично достъпни на уебсайта на ИАОС в рамките на Българския Механизъм за Обмен на Информация по Биоразнообразието: <http://chm.moew.government.bg/iaos> - Проект 2

За водещ при видовете е определен критерият „вид с консервационна значимост“, докато останалите критерии са приети за еднакви по тежест. Съответствието на всеки от видовете с набора от критерии е направено по точкова система, като някои критерии не са валидни за някои видове. Наред с това видовете, определени за приоритетни, получават допълнително точкуване. Този подход позволява в рамките на общия набор да се оформи списък от видове с първостепенна за НСМБР важност, т.е. такива, чиито мониторинг следва да започне в най-близко време и да получи предимство при разпределяне на финансовите средства през следващите няколко години, в случай че финансовото обезпечаване и институционалният капацитет на НСМБР не позволят започването на мониторинг върху пълния списък избрани видове от трите биологични царства – растения, животни и гъби. По този начин реализацията на НСМБР влиза в съответствие и със споменатия по-горе модел за растеж (Глава 1.).

Вид с консервационна значимост

Критерият включва определена степен на застрашеност в световен, европейски и национален мащаб, изразена в присъствието на дадения вид в официални списъци на застрашени и подлежащи на специални мерки животни и растения.

Вид с индикативна значимост

Критерият включва доказаните „качества“ на вида да отразява видимо състоянието и тенденциите и на други видове, групи видове и местообитания, както и на средата като цяло.

Вид, използван в мониторингови схеми в Европа и България

Критерият отразява използването на дадения вид във вече утвърдени, стандартни или доказали ефективността си национални мониторингови схеми, прилагани в България или в Европа.

Вид с ключова екологична роля (екологично важни видове)

Вид, от който зависят много други видове, т.е. който има формиращо значение за средата и друга подобна роля.

Вид, типичен за местообитания, където се очакват най-драстични промени (сигнални видове)

Видове, характерни за местообитания, които е твърде вероятно да претърпят драстични промени при бъдещото икономическо развитие на страната (селскостопанските биотопи, влажните зони, горите и др.)

Вид с важно стопанско значение

Тук се отнасят видовете със значима стопанска роля – т.е. като нанасящи щети на някои отрасли на стопанството или като обекти на значително стопанско ползване.

Вид, удобен за мониторинг

Вид, чиито мониторинг е практически лесно осъществим (най-често базиран на стандартни и възприети в другите страни методики, или на методики имащи традиция у нас). Това са nerядко и видове, които са достъпни за наблюдение и/или намирането им не изисква твърде специална подготовка.

Инвазивни видове

Интродуцирани агресивни видове и домашни форми, както и естествено увеличаващи числеността и разпространението си видове.

4.2. Критерии за избор на типове местообитания

За избор на типовете местообитания, които ще бъдат обекти на мониторинг на национално ниво, са използвани следните критерии:

Консервационна значимост

Както и при видовете, това е най-важният критерий за определянето на приоритетите за опазване на местообитанията. За постигането на по-голяма обективност в експертните оценки по този критерий са избрани два показателя с възможно паралелно прилагане: *териториален* (при местообитания с голяма обща площ в страната) и *качествен* (при местообитания с малки площи).

Рядкост/уникалност

Ограниченото разпространение на някои местообитания и/или тяхната уникалност в европейски или национален мащаб са сравнително лесно оценени и безспорно увеличават консервационната им значимост. Ето защо критерият *рядкост/уникалност* е също сред определящите при избора на типовете местообитания за НСМБР.

Средообразуваща, социална и стопанска значимост

Типовете местообитания със значителни територии в страната имат средообразуващо, социално и стопанско значение (за паша, за добив на дървесина, диворастящи плодове и медицински растения, за туризъм и т.н.). Такова значение имат не само горски и ливадни местообитания, но и местообитания като реки и блата, например. Тези функции на местообитанията следва да се взимат под внимание, стига да не противоречат на опазването им. Тъй като в повечето случаи става дума за разумен баланс между опазването и ползването на местообитания, тяхното социално и стопанско значение е изведено наравно със средообразуващата им функция при определянето на приоритетите за мониторинг по този критерий.

Застрашеност

Наличието на отрицателно действащи върху местообитанията природни и антропогенни фактори увеличава необходимостта от взимане на мерки и съответно от провеждането на мониторинг. Доколкото за редица местообитания посоката и интензивността на естествените процеси протичащи в тях не са достатъчно изяснени, оценката следва да се смята за експертна. Параметрите на отрицателното въздействие върху такива местообитания ще бъдат установявани и в процеса на мониторинга. Критерият "застрашеност" всъщност конкретизира на национално ниво общата застрашеност, определена за местообитанията в Европа с Резолюция № 4/96 на Бернската конвенция.

5. СХЕМИ ЗА МОНИТОРИНГ В РАМКИТЕ НА НСМБР

Схемите за мониторинг включват методика за мониторинг на съответния обект, места за провеждане на мониторинга и участници. В **Приложение 1** за всеки вид/местообитание е посочено наличието или отсъствието на подходящи методики за мониторинг както и съответните места за наблюдение. Участниците в мониторинга за всеки вид/местообитание на съответно място ще бъдат определяни в зависимост от наличния капацитет за всеки конкретен случай. Наличните методики за мониторинг за съответните видове, съдържащи и полеви формуляри за набиране на информацията, са представени подробно в «**Практическо ръководство**» към НСМБР. Предложените места за мониторинг на видовете и типовете местообитания са разположени на територията на цялата страна и в зависимост от метода на наблюдение може да се направи задоволителна, а в някои случаи и много добра оценка за националната численост на видовете и покритието на типовете местообитания. При редовно прилагане на НСМБР част от данните ще могат да бъдат екстраполирани за цялата територия на България.

6. СЪБИРАНЕ И СЪХРАНЕНИЕ НА ИНФОРМАЦИЯТА ОТ МОНИТОРИНГА НА ВИДОВЕТЕ И МЕСТООБИТАНИЯТА

6.1. Информационна система

Информационната система на НСМБР включва **бази данни** на национално и регионално ниво.

Националната база данни към НСМБР се поддържа в ИАОС и включва:

1. Информация от Регионалните бази данни към НСМБР;
2. Информация от Специализирани бази данни на институции/организации, които провеждат мониторинг на национално ниво на определени видове/местообитания.

Регионалните бази данни към НСМБР се поддържат в РИОСВ, ДНП и ДПП и включват първичната информация от мониторинга.

6.2. Поток на информацията

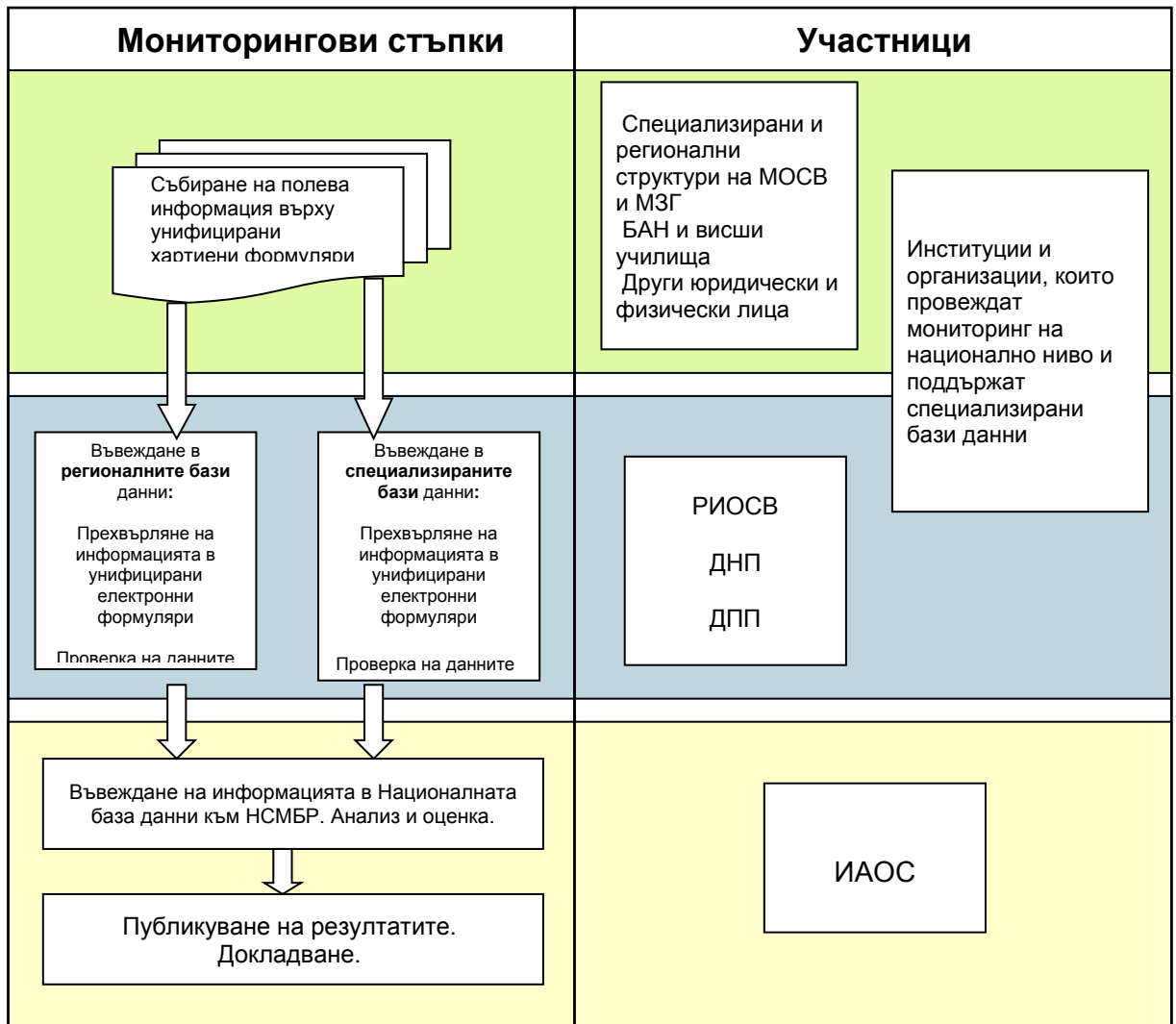
Първичната информация за обектите на мониторинг от НСМБР се събира от участниците в НСМБР чрез полеви наблюдения, проведени чрез прилагане на схемите за мониторинг и се отразява на унифицирани формуляри на хартиен носител.

Попълнените хартиени формуляри с полева информация, събрана на територията на дадена РИОСВ или ДНП, се предават в съответната РИОСВ или ДНП.

В случаите, когато мониторингът се провежда на територията на природен парк от служители в регионалните структури на МЗГ/НУГ, хартиените формуляри се предават в съответната ДПП. Отговарящите за мониторинга в РИОСВ, ДНП или ДПП прехвърлят данните от хартиените формуляри в електронен вид в регионалните бази данни и ги предават на ИАОС за включване в НБД.

Институциите и организациите, които провеждат мониторинг на национално ниво на определени видове/местообитания и съответно поддържат специализирани бази данни, изпращат унифицираните формуляри в електронен вид директно към ИАОС. В този случай ИАОС предоставя обратна информация на регионалните структури.

Двата начина на събиране и предаване на информацията са представени на следната схема:

6.3. Качествен контрол върху данните от мониторинга

Осигуряването на достоверността на мониторинговите данни е основна задача, която се изисква да бъде изпълнена съгласно НСМБР. В частност, контролът може да установи и коригира систематични отклонения (изкривявания) в информацията.

Контролът на данните се изразява в:

- проверка на методиката за мониторинг;
- проверка на коректното прилагане на методиката;
- проверка на данните от първичните протоколи (полевите формуляри).

Контролът се извършва на национално и регионално ниво както следва:

- На национално ниво – провежда се от ИАОС чрез контрол/проверка на методиката за мониторинг или организиране на паралелни наблюдения/преброявания от независим орган за част от данните, както и чрез контрол на дейността на регионалните структури за изпълнение на техните отговорности по отношение на мониторинга на биологичното разнообразие;
- На регионално ниво – провежда се от РИОСВ, ДНП и ДПП. Представител на съответния регионален орган извършва проверка на данните от

полевите формуляри, а също и контрол върху коректното прилагане на методиката, като участва в част от наблюденията.

Тази система за контрол ще е особено важна в първите пет години от функциониране на НСМСБР, в рамките на които ще се прецизират методиките и показателите.

7. АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА ИНФОРМАЦИЯТА

Събраната и обработена информация от НСМСБР служи за анализ и оценка на състоянието на биологичното разнообразие.

Оценката на състоянието на биологичното разнообразие се извършва посредством балансиран набор от индикатори на биологичното разнообразие.

Индикаторите на биологичното разнообразие са информационни инструменти, обобщаващи данни за:

- *наличието, количеството или промяна в състоянието на организмите, показващи характера или измененията на биологичното разнообразие;*
- *въздействията на които е подложено биологичното разнообразие;*
- *ефективността на мерките, които се предприемат за опазването на биологичното разнообразие.*

Индикаторите отчитат промените (по-скоро положителни тенденции, по-скоро отрицателни тенденции, или без промяна), измервани във времето и/или пространството (в зависимост от типа на индикатора), спрямо предварително определено първоначално състояние или контролно измерване. Състоянието (показанието) на индикатора се отчита чрез параметри.

Индикаторите на биологичното разнообразие са разпределени в **13 основни области**:

- A.01.** Състояние и опазване на хабитати от специален интерес
- A.02.** Разпространение и обилие на избрани видове
- A.03.** Състояние на консервационно значими видове растения, гъби и животни
- A.04.** Хабитатно и видово разнообразие в ландшафти
- A.05.** Генетично разнообразие при селскостопанските животни и култивираните растения, които са от най-голямо социално-икономическо значение за България
- A.06.** Планиране и изграждане на Националната екологична мрежа (НЕМ)
- A.07.** Управление и състояние на НЕМ
- A.08.** Устойчиво ползване на ресурсни видове
- A.09.** Интегриране на опазването на биологичното разнообразие в селското стопанство
- A.10.** Интегриране на опазването на биологичното разнообразие в горското стопанство
- A.11.** Състояние на екосистемите на Черно море и крайбрежните територии
- A.12.** Състояние на сладководните екосистеми
- A.13.** Интегриране на принципите на опазването и устойчивото използване на биоразнообразието в секторните политики на страната

Индикаторите от тези области очертават всички аспекти на биологичното разнообразие в страната и следователно включват както биологични показатели, така и показатели от социално икономически и административен характер. Това означава, че за захранването на индикаторите с данни ще бъде необходима както информацията събрана от мониторинга на видовете и местообитанията, така и информация от друг характер, набирана от различни институции и организации във връзка с техните дейности.

Разработката и включването на всички индикатори от този набор в една интегрирана и работеща система, комбинираната интерпретация на резултатите и формулирането на окончателните заключения ще представляват в съвкупността си един завършен

вариант на системата за оценка и анализ към НСМБР. Индикаторите от този списък в най-пълна степен ще дават представа за състоянието на биологичното разнообразие в България⁴.

8. ИНСТИТУЦИОНАЛНА, АДМИНИСТРАТИВНА И ФИНАНСОВА ОРГАНИЗАЦИЯ НА НСМБР

8.1. Участници и отговорности

Важен аспект при създаването и практическото утвърждаване на НСМБР е изясняването и разпределянето на отговорностите по мониторинг в рамките на системата.

Управленска роля

Тази роля се свързва с взимането на решения по отношение на функционирането и управлението на НСМБР и се изпълнява от **МОСВ чрез ИАОС**.

Министърът на околната среда и водите утвърждава обектите, схемите за мониторинг и индикаторите за биологично разнообразие и използва получените от мониторинга резултати за провеждане на ефективна природозащитна политика, като осигурява и финансиране на дейности по изпълнението на НСМБР.

Отговорностите на ИАОС се състоят в:

- ръководство, организиране и координиране на дейностите по създаване, функциониране и развитие на НСМБР;
- изготвяне на предложения за утвърждаване от Министъра на ОСВ за обектите, схемите за мониторинг и индикаторите за биологично разнообразие;
- създаване и поддържане на информационната система на НСМБР;
- осъществяване на контрол върху качеството на данните от НСМБР на национално ниво;
- предоставяне на информация от НСМБР на заинтересуваните лица.

Оперативна роля

Тази роля се свързва с осигуряване на оперативната функционалност на НСМБР - захранването на НСМБР с данни чрез дългосрочни наблюдения на компоненти на биологичното разнообразие, събиране, обработка, съхранение и пренос на данните към системата за оценка и анализ.

Институциите и организациите, които се явяват заинтересовани страни и могат да участват като набиращи и доставящи данни и информация за НСМБР, най-общо се разделят на три групи:

- ***А/ Държавна администрация;***
- ***Б/ БАН и висши училища;***
- ***В/ Други юридически и физически лица***

Лицата по точки Б/ и В/ са посочени на база налична информация за сферите им на дейност и компетентност, като отсъствието или присъствието им в настоящия

⁴ Пълният списък с индикатори на биологичното разнообразие, разработен от Българска Фондация Биоразнообразие и Сдружение НетХарвест в рамките на проект "Рамка за изграждане на НСМБР", финансиран от МОСВ (ISBN 954-9959-31-7), се намира на разположение на Отдел "Мониторинг на земи, биоразнообразие и защитени територии" при ИАОС. Материалите по проекта са публично достъпни на уебсайта на ИАОС в рамките на Българския Механизъм за Обмен на Информация по Биоразнообразието: <http://chm.moew.government.bg/iaos> - Проект 1.

документ само по себе си не поражда задължения и отговорности. В процеса на развитие и функциониране на НСМБР, от тяхна страна могат да бъдат поети отговорности и ангажименти по събиране и предоставяне на данни за НСМБР в рамките на обичайната им дейност или извън нея. Всички процедури по възлагане на набирането на данни за нуждите на НСМБР и договарянето на конкретните условия ще се реализират съгласно действащото законодателство.

А/ Държавна администрация:

Основни участници са:

- Министерство на околната среда и водите чрез своите специализирани и регионални структури;
- Министерство на земеделието и горите чрез своите специализирани и регионални структури;

Освен тях, участници доставящи информация за различни аспекти от НСМБР могат да бъдат:

- Министерство на регионалното развитие и благоустройството, чрез:
 - Главна дирекция "Програмиране на регионалното развитие",
 - Агенция по кадастър.
- Министерство на транспорта;
- Министерство на икономиката;
- Национален статистически институт;
- Министерство на вътрешните работи;
- Агенция "Митници" и др.

Б/ БАН и висши училища:

Основните научни и академични институции, които работят по теоретични или приложни изследователски програми, свързани в една или друга степен с мониторинг на биоразнообразието и/или разполагат с бази данни и/или имат опит и капацитет за провеждане на мониторинг на различни нива на биологична организация, са следните (списъкът не претендира за изчерпателност):

- БАН, Институт по ботаника
- БАН, Институт по зоология
- БАН, Централна лаборатория по обща екология
- БАН, Ботаническа градина
- БАН, Институт за гората
- БАН, Институт по океанология
- БАН, Институт по микробиология
- БАН, Национален природонаучен музей
- НЦАН, Институт по растителни генетични ресурси - Садово
- НЦАН, институти специализирани в различни групи културни растения
- НЦАН, Агробиоинститут
- НЦАН, Институт по рибарство и аквакултури - Варна
- НЦАН, институти специализирани в различни типове животновъдство
- СУ, Биологически факултет
- СУ, Университетски ботанически градини
- Лесотехнически университет
- МА, Фармацевтичен факултет, катедра "Ботаника"
- Пловдивски аграрен университет
- ПУ "Паисий Хилендарски", катедра "Ботаника"
- Тракийски университет
- Нов български университет

В/ Други юридически и физически лица:

Основните потенциални участници в тази група са **НПО**, които работят по проекти, свързани в една или друга степен с мониторинг на биоразнообразието и/или разполагат с бази данни и/или имат опит и капацитет за провеждане на мониторинг на различни нива на биологична организация (списъкът не претендира за изчерпателност):

- Българско дружество за защита на птиците
- Българска фондация “Биоразнообразие”
- Федерация на природозащитни сдружения “Зелени Балкани”
- Сдружение за дива природа “Балкани”
- Фондация “Биоселена”
- Сдружение “Агролинк”
- Сдружение “Природен фонд”
- Български ловно-рибарски съюз
- Специализирани НПО: Българско ботаническо дружество, Българско фитоценологично дружество, Българско микологично дружество, Група за изследване и защита на прилепите, Българско херпетологично дружество, Българско лепидоптерологично дружество, Дружество за защита на хищните птици, и др.

България е страна богата на биологични ресурси и не са малко бизнес организациите, чийто предмет на дейност са събиране, обработка, търговия и износ на такива ресурси. Тези **фирми и браншови организации** са главно в сферата на селското стопанство, горското стопанство, събирането и търговията с диворастващи плодове, билки и гъби, в областта на лова, риболова и туризма. Съгласно ангажиментите към Конвенцията за биологичното разнообразие, България е задължена да осигури опазване и устойчиво ползване на биологичните ресурси в страната. Поради това е необходимо да се предприемат стъпки за ангажиране на бизнеса по три основни направления в мониторинга на биологичното разнообразие:

- предоставяне на данни за обема на експлоатация на биологичните ресурси в рамки и формат, които не противоречат на опазването на фирмената тайна;
- предоставяне на обобщени данни от лесоустройствените проекти;
- финансова подкрепа на някои дейности, свързани с мониторинга, особено на биологичните ресурси.

За провеждане на мониторинговите дейности, изброените по-горе институции и организации могат да набират и **доброволци**. Институцията или организацията, която набира доброволците, ще изпълнява ролята на техен координатор. Всички доброволци ще преминават през обучение (инструктаж), проведен от съответните специалисти, преди включването им в конкретни мониторингови дейности. Обучението (инструктажа) най-общо ще включва:

- обща информация за обекта на мониторинг;
- запознаване със съответната методика за мониторинг;
- запознаване с полевите формуляри и инструкциите за тяхното попълване;
- обучение на терен;
- условията и мерките за безопасност.

Институциите и организациите, участници в мониторинговите дейности са отговорни за верността и качеството на първичните данни. Когато дадена институция/организация използва и доброволци при провеждане на мониторинговите дейности, тя е отговорна за коректността на данните, набирани от доброволците.

Погрешни или некачествени данни опорочават истинността на изводите, които експертите ще правят въз основа на резултатите от системата за оценка и анализ. В

този смисъл отговорността на участниците предоставящи данни за НСМБР е изключително голяма.

Институциите и организациите, изпълняващи мониторинговите дейности, предоставят данните на ИАОС. Конкретните задължения и отговорности по мониторинговите дейности на институции, организации и лица извън структурите на МОСВ се определят в споразумения сключени с Министъра на ОСВ, които най-общо ще съдържат:

- конкретни задължения и отговорности ;
- ниво на подробност на предоставяне на данните;
- схема на предоставяне на данните (периодичност на предоставяне и др.) ;
- административен ред за предоставяне на данните;
- собственост/ права върху данните;
- описание на системата за контрол върху данните;
- файлов формат
- информационен канал за прехвърляне на данните от локалните бази данни или регистри до сървъра на системата за оценка и анализ;
- финансови условия, гарантиращи дългосрочно предоставяне на данни.

8.2. Достъп до информацията. Предоставяне на информацията. Докладване.

ИАОС осигурява достъп чрез Интернет до информацията от НСМБР с обществена значимост, която не представлява производствена или търговска тайна и не поставя в опасност опазването на застрашени видове и природни местообитания.

Всеки има право на достъп до наличната информация от НСМБР въз основа на заявление за достъп до Изпълнителния директор на ИАОС по реда на Закона за опазване на околната среда и Закона за достъп до обществена информация.

Данните и оценките за състоянието на биологичното разнообразие се публикуват в *"Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда"*.

Информация от НСМБР се предоставя при поискване и във връзка с докладвания на национално ниво или към Европейската агенция по околна среда и други европейски или международни институции и организации.

В допълнение ИАОС, според възможностите си, публикува доклади, брошури и други публикации в Интернет, насочени към различни целеви групи.

8.3. Ресурси и финансиране

Отговорностите за събиране, обработка и контрол на данни от мониторинга на биоразнообразието изискват укрепване на капацитета на регионално ниво (регионални структури на МОСВ и МЗГ) и на национално ниво.

Поради спецификата на мониторинга на биологичното разнообразие, значителна част от дейностите по набиране на данни за биологичните обекти (теренни наблюдения) ще се изпълнява чрез договори и споразумения с външни институции.

Разходите⁵ ще се покриват от различни източници – ПУДООС, държавен бюджет, собствени средства на съответната организация, проекти, стопански организации. Едновременно с това ще се търси и международно финансиране. Специално внимание на очакваните разходи е отделено в **Приложение 2** ("План за действие по развитието на НСМБР") към **Глава 9** ("Развитие на НСМБР").

⁵ Разходите включват средства, необходими за набиране на данни. Допълнително трябва да бъдат взети предвид и разходите за увеличаване на персонала в основните звена (МОСВ и МЗГ), разходите за доставка на техническо оборудване, софтуер и др.

9. РАЗВИТИЕ НА НСМБР

Оценката на съществуващото положение и резултатите от извършената до момента работа по създаването на НСМБР показват, че развитието на системата през следващите години ще бъде насочено в пет основни направления (виж също Глави 4, 7, 8):

1. *Разработка, тестване и оптимизация на инструментите на НСМБР*

Тази задача включва разработване и въвеждане в действие на основните технически инструменти на НСМБР: практически изпълними полеви методики (включващи полеви формуляри за събиране на данни с инструкции за попълването им) , бази данни, географска информационна система (ГИС), наръчници.

2. *Оптимизация на набора от критерии за избор, обекти и схеми за мониторинг*

Предложения за промени в наблюдаваните обекти или схеми за мониторинг могат да правят всички участници в мониторинга (виж Глава 8), както и доставчиците на информация набирана по друг повод, но касаеща в една или друга степен биоразнообразието.

Предложенията за промени със съответните аргументи следва да се представят пред ИАОС, по установен за това ред.

През първите години след въвеждане на НСМБР предложенията се разглеждат ежегодно, като се извършват консултации на експертно, ведомствено, а при необходимост – и на междуведомствено ниво.

Обектите и схемите за мониторинг се утвърждават от Министъра на околната среда и водите по предложение на ИАОС.

След периода на тестване и оптимизиране на НСМБР (приблизително на 5-ата година от въвеждането ѝ), на всеки 5 години се извършва ревизия на обхвата и функционирането на НСМБР.

С цел постигане на приемственост и ефективност в модела за растеж на НСМБР описан в Глава 1., е необходимо критериите за избор на видове и местообитанията (Глави 4.1. и 4.2.) да бъдат прилагани при всички бъдещи модификации и корекции на НСМБР, в частност при добавяне или изключване на видове и местообитания, освен ако опитът през следващите години не покаже по убедителен начин, че е необходимо някои от критериите да отпаднат и/или да бъдат добавени нови такива.

3. *Разработване на индикаторите за биологично разнообразие от 13-те области*

Напредъкът в разработката и прилагането на повечето индикатори е, от една страна, в пряка зависимост от напредъка на фундаменталните и приложните изследвания в различни области на биологичните и екологичните науки, в частност популационни, таксономични и други аспекти на биоразнообразието. Както бе вече посочено по-горе (Глави 1 и 4), налице са значителни празноти в тези направления. От друга страна, напредъкът зависи от притока и анализа на данни и от редица сектори (горско и селско стопанство, регионално развитие, туризъм, вътрешни работи и др.), попадащи в сферите на отговорност на ведомства извън МОСВ и ИАОС. Този проблем съществува не само у нас – пред него са изправени много други държави, включително и такива, чиито аналогични мониторингови системи са в по-напреднал стадий на развитие.

Подробното разработване на индикаторите, а също така и подбора на конкретните параметри и методики за тяхното отчитане, са обект на работа в следващите етапи от изграждането на НСМБР, и то в зависимост от прогреса по отношение на посочените по-горе пропуски.

4. *Повишаване на административния и финансовия капацитет на основните звена в НСМБР*

Необходимо е увеличение на персонала в ИАОС, РИОСВ, ДНП и ДПП със специалисти, чиито преки задължения да са свързани с мониторинг на биологичното разнообразие и с провеждане на специализирани обучения.

Към настоящия момент необходимото оборудване не е достатъчно – в ДПП и РИОСВ наличието на подходящи компютри, софтуер, Интернет достъп, както и на оборудване за полева работа и превозни средства с висока проходимост е твърде ограничено. В някои звена то напълно липсва.

Към това направление се отнася и подобряването на възможностите за реализация на споменатото по-горе (Глава 8.1) участие на доброволци в НСМБР. България все още не притежава достатъчно традиции при организираното използване на доброволци в различни сфери, в това число при опазване и наблюдение на околната среда. Европейският и световен опит обаче сочи, че в редица случаи използването на доброволци (в частност при мониторинга на биологичното разнообразие) е твърде ефективно, тъй като могат да бъдат обхванати повече видове и повече места, без за това да са необходими допълнителни средства.

5. Изграждане и поддържане на партньорства в рамките на НСМБР

Необходимо е да се разработят и установят процедури и общи условия за сключване на договори по изпълнението на различни дейности, обслужващи развитието и функционирането на НСМБР. Наред с това е необходимо да се установят партньорски отношения и редовен обмен на информация с проекти и програми, изпълнявани на регионално и национално ниво и имащи в една или друга степен отношение към набирането на данни за видове и местообитания от интерес за НСМБР.

*

Важно е да се има предвид, че предложената НСМБР е национална система, което я отличава от съществуващите програми с научно-изследователски и/или конзервационен характер, много от които безспорно притежават и мониторингов аспект. В НСМБР не са включени видове и местообитания, които по преценка на ангажираните в създаването ѝ експерти не е целесъобразно да бъдат наблюдавани на национално ниво в смисъла, дефиниран от целите и задачите на НСМБР. НСМБР няма за цел да служи като инструмент за инвентаризация или проследяване състоянието на всички видове в България, както и за провеждането на мониторинг на отделни видове върху отделни територии. Без съмнение, изследванията (в това число и мониторингови) върху видове, оставащи извън обхвата на НСМБР, трябва да продължат както и досега в рамките на съществуващите възможности – изследователски програми на научни институти, проекти на неправителствени организации, планове за действие по застрашени видове, а също така и по силата на хармонизираното с ЕС законодателство, по-специално в обектите от бъдещата Национална екологична мрежа (НАТУРА 2000). Необходимо е обаче да се постигне консенсус между институциите относно ролята им по изграждане и опериране на НСМБР, така че тяхната конкретна работа да допринася за развитието на НСМБР и захранването и с данни. Съгласието между тях по отношение на националния характер на НСМБР и сътрудничеството им с ИАОС за практическата реализация на системата е от ключово значение за успеха на НСМБР.

Приблизителна оценка на необходимите средства и възможните източници по отделни дейности за първите 5 години от въвеждане в действие на НСМБР (2006-2010) е предложена в **Приложение 2** (“План за действие по развитието на НСМБР”).